

Бойко Ірина Іванівна
*кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології
КЗ «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» ЖОР*

НОВІТНІ ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АНДРАГОГА

Здобувши незалежність, Україна постала перед питанням розбудови й розвитку системи національної освіти в державі. Загальноєвропейські та світові процеси в ті часи ставили принципово нові задачі та визначали нові пріоритети. У країні почала формуватись і втілюватись у життя власна освітянська політика, спрямована на досягнення сучасного рівня якості освіти, інтеграції до європейського та світового співтовариства. Українські науковці (В.В. Різун, Н.В. Бондаренко, О.Б. Тетеріна, М.І. Фурдуй та ін.) актуалізували проблему пошуку ефективних шляхів становлення і розвитку гуманітарних технологій. Запропоноване ними поняття гуманітарних технологій стало новим у технологічній науці, але воно підбивало реально існуючі факти організації виробничих процесів, безпосередньо спрямованих на формування і розвиток людини та суспільства. У цьому плані гуманітарні технології відображають давно існуючі процеси праці педагога, психолога, соціолога, журналіста, письменника тощо. Технологія за словами С.В. Смирнова, як сукупність прийомів і методів органічно притаманна будь-якому виду предметної діяльності. Ми більше знайомі з термінами “соціальні технології”, “біотехнології”, “космічні технології”, “комп’ютерні технології” тощо. Ті ж технології, які спрямовані на формування Людини як особистості, як прояву соціального буття і розвиток Суспільства, називаються гуманітарними.

Новітні гуманітарні технології - це феномен, що володіє комплексом певних психологічних характеристик, що впливають на особистість того кого навчають, так і того хто навчає. На формування індивідуально-психологічних і особистісних особливостей людини впливає безліч чинників. Своєрідне поєднання цих чинників задають новітні гуманітарні технології зі своїми певними характеристиками і з різними розвиваючими можливостями. У якості основного критерію до теперішнього часу розглядається характер взаємовідносин суб’єктів освітнього процесу в освітньому середовищі, однак необхідно брати до уваги і те, що структура освітнього середовища включає в себе такі елементи, як сукупність застосовуваних *освітніх технологій*, самостійна робота, управління навчально-виховним процесом, взаємодія із зовнішніми освітніми та соціальними інститутами і т.д. Проте, психологічна

якість освітнього середовища визначається, перш за все, характером взаємодії суб'єктів освітнього процесу, на тлі якого реалізуються освітні потреби, виникають і вирішуються міжособистісні і групові конфлікти.

Сучасна психолого-педагогічна наука проявляє інтерес до освіти дорослих як до феномену, що володіє певними параметрами, які впливають на розвиток її суб'єктів. Для аналізу стану освіти дорослих, принциповим є усвідомлення системності впливу реформування освіти, впровадження інноваційних технологій та усвідомлення взаємозв'язку і взаємозалежності суб'єкта та технологій, в результаті якого суб'єкт може змінюватися сам. У численних дослідженнях технологій незмінно підкреслюється, що вони впливають на розвиток і поведінку людини. Цей вплив здійснюється в процесі постійної взаємодії з нею, з *педагогом / андрагогом*, як невід'ємною складовою частини гуманітарної технології, в якій він знаходиться. І результат впливу гуманітарної технології на розвиток людини – це не що інше, як становлення особистості – активного і свідомого суб'єкта людської цивілізації. Цей розвиток є не продуктом взаємодії різних зовнішніх чинників, а саморухом суб'єкта, включеного в різноманітні взаємовідносини з оточуючими. Людина – не тільки об'єкт різних впливів, а й суб'єкт, який, змінюючи зовнішнє середовище, змінює і свою власну особистість, свідомо регулюючи свою поведінку.

Технології у гуманітарній сфері. Серед різних видів технологій виділяються такі, які спрямовані на предметний світ, що оточує людей, і такі, які спрямовані безпосередньо на людину і людинознавство, суспільство і суспільствознавство – це гуманітарні технології. Останні повинні посідати належне місце в системі українознавчих понять. Крім того, будь-які технології отримують гуманітарну інтерпретацію і розглядаються з погляду впливу їх на життєдіяльність особи і суспільства, впливу на свідомість і розвиток професіоналізму тощо, тобто мають гуманітарний аспект аналізу. У розмаїтті розвитку соціальних, людських технологій формувалися і гуманітарні технології. Людина як технологічний об'єкт цікавила людство протягом усього свого існування. Гуманітарні технології – це технології, створені людиною і для людини, про що свідчить сама назва. Гуманітарні технології як реалія необхідна для життєдіяльності особи і суспільства, потребує подальшого дослідження, аналізу. Наука про гуманітарні технології, що покликана вивчати їх під кутом впливу на духовно-інтелектуальний розвиток особи і суспільства, має велике значення для подальшого розвитку культури. Важливість такого підходу полягає і у його потенційній можливості усунення негативних впливів технологізації, удосконалення процесу культурного розвитку суспільства, коригування у виборі шляху духовно-інтелектуального зростання, зокрема, в

наш час – в добу інформаційної революції. Як різновид соціальних, гуманітарні технології мають всі ознаки соціальності. Важливо відзначити, що вони не тільки формують психологічні властивості особистості, а й певним чином впливають на розвиток психічних процесів. Це переконливо показано в дослідженнях Б. Г. Ананьєва, Л. С. Виготського, А. Н. Леонтьєва, А. Р. Лурии та вітчизняних психологів.

Необхідно розглядати гуманітарні технології в постійній їх взаємодії зі структурою освітнього середовища, в яку вони включені. А воно грає подвійну роль: по-перше, виступає джерелом інформації, яка дозволяє людині передбачити можливі наслідки альтернативних способів дії; по-друге, є ареною, на якій здійснюється діяльність людини. Наслідки цієї діяльності значною мірою є результатом не тільки намірів, а й обмежень, обумовлених характером технології. Таким чином, технології обов'язково і діалектично пов'язані з дією в цьому середовищі того хто навчає і кого навчають (андрагога і дорослого). Це активний процес, в якому гуманітарні технології в значній мірі детермінують дії людини. Іншими словами, якщо розглядати гуманітарні технології з точки зору наданих ними освітніх можливостей, то інтегративним критерієм якості гуманітарних технологій є здатність цих технологій забезпечити всім суб'єктам освітнього процесу систему можливостей для ефективного особистісного саморозвитку. При цьому принципово важливо, що, виходячи з теорії можливостей Дж. Гібсона, система можливостей представляє особливу єдність властивостей освітнього середовища і самого суб'єкта і є в рівній мірі як фактом освітнього середовища, так і поведінковим фактом суб'єкта. Надання освітнім середовищем тієї чи іншої можливості, що дозволяє задовольнити певну потребу, «провокує» суб'єкта проявляти активність.

Педагогічні технології. До технологій, що мають безпосереднє гуманітарне спрямування, належать педагогічні. Термінологічне поєднання “педагогічні технології” невласне вітчизняній педагогіці і вживається здебільшого стосовно функціонування і розвитку освітньої системи.

Не залишилися непоміченими прогресивні сторони технологізації освітньої сфери, що відповідає суб'єктивному прагненню людини визначити той природний алгоритм, який раціоналізував би діяльність суб'єктів навчання і виховання в плані підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Адже технологізація навчання означає відмову від довільності, невизначеності у побудові та реалізації педагогічного процесу і перехід до чіткої наукової вмотивованості кожного його елемента, етапу, максимальної націленості на ефективний результат. Технологічна переорієнтація дала педагогічній науці шанс із наукоподібної демагогії стати безпосередньою виробничою силою в удосконаленні освітньої системи шляхом розвитку фундаментального і

прикладного аспектів справді наукового знання. Про необхідність створення технологічного навчального процесу переконливо говорив один із його ідеологів Б.Скіннер: “Навчанню не потрібні принципи, які покращують його, як тільки люди починають їх дотримуватися. Воно потребує технології, настільки могутньої, щоб її неможливо було ігнорувати”. Еволюція поняття “педагогічна технологія” і означеного ним напряму пройшла шлях від питань використання технічних засобів навчання до чіткого планування і побудови навчально-виховного процесу, його індивідуалізації за рахунок широкого впровадження найсучаснішої комп’ютерної техніки у комплексі з іншими технічними засобами навчання. Виникнення нового підходу пов’язане зі спробою “технологізувати” навчальний процес шляхом упровадження технічних засобів навчання. Саме цим періодом (30-40-і роки) датується виникнення педагогічної технології, дискусії про суть, предмет, дефініції, концепції та джерела розвитку якої тривають і дотепер. Разом із трансформацією терміну від “технології в освіті” (technology in education) до “технології освіти” (technology of education) – і, нарешті, до “педагогічної технології” (educational technology) – еволюціонував і зміст означуваного ним поняття. Цей процес відбувався, починаючи з 40-х років у хронологічних рамках трьох періодів. “Технологія в освіті” означала впровадження у навчальний процес технічних (аудіовізуальних) засобів подання інформації (телевізорів, магнітофонів, програвачів, проекторів і т.ін.). Іншими словами, “технологія в освіті” ототожнювалася з аудіовізуальними засобами. Представники цього напряму - М.Кларк, Ф.Персиваль, Г.Еллінгтон, С.Андереон, Р. де Кіффер, Ф.Уїтворт, М.Мейер помилково вважали, що застосування технічних засобів навчання механічно приведе до вирішення найгостріших педагогічних проблем. З середини 50-х років проблеми використання технічних засобів навчання починають розглядатися у контексті власне технологічного підходу. ТЗН цікавлять учених вже з точки зору їхніх можливостей для розширення учнівської аудиторії, збільшення обсягу інформації, індивідуалізації навчання тощо. Цей етап характеризується переходом від традиційних засобів масової інформації до так званої нової інформаційної технології, базу якої становили вже більш досконалі навчаючі пристрої-засоби зворотного зв’язку, електронні класи, навчаючі машини, лінгафонні кабінети, тренажери і т.ін. Вирішення проблем навчального процесу з точки зору нової технології характеризується неприпустимим ігноруванням його змістового аспекту. У 50-60х роках педагогічна технологія розвивається у напрямі розв’язання дидактичних проблем із позицій управління навчальним процесом. Розвиток тези про незалежність окремих ланок навчального процесу від особистості вчителя привів до розширеного трактування технічних засобів навчання, до яких почали

відносити і вчителя. Розуміння педагога як своєрідного навчаючого пристрою притаманне більшості послідовників технологічного підходу.

Необхідність наукової розробки проблем педагогічної технології викликана потребами освітньої практики, яка на сьогодні не володіє надійною методикою виділення інструментальної, технологічної сторони педагогічних концепцій, перекладу наукових рекомендацій мовою індивідуальних технологій навчання. Перспективи розвитку педагогічної технології пов'язані з критичним переосмисленням її філософської теоретичної бази, перебудовою усього її «проблемного поля».

Технологічна побудова освітнього процесу породжує цілий ряд проблем які не знаходять вирішення в рамках існуючої педагогічної технології. Це в першу чергу стосується створених нових педагогічних технологій, які забезпечували б розвиток того, хто навчається, як особистості на основі відповідного формулювання цілей і визначення змісту освіти, єдності процесуальної та змістової сторін навчання (виховання), відповідного конструювання навчально-виховного процесу, механізмів повноцінної передачі учням і засвоєння ними усіх компонентів соціального, культурного досвіду тощо.

Адекватне вирішення намічених проблем можливе лише на основі концептуальної перебудови усієї освітньої системи, спрямованої на формування свідомого своєї відповідальної ролі державотворця-громадянина вільної України.